

Դ Ի Տ Ա Կ

Բ Ի Ի Զ Ա Ն Դ Ե Ա Ն

Դ Ե Ն Դ Ի Ո Յ

Ը Ն Կ Ե Ի Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ա Ր Հ Ա Ր Ո Ւ Ն Ե Ա Յ

1813.

25 • 26 • 27 • Յ Ո Ւ Լ Ի Ս :

Ս Ա Ք Ս Ո Ն Ի Ա .

Ֆ Բ Ա Ն Ս Ա .

Լ Է Բ Ի Խ • 22 Յ Ո Ւ Լ Ի Ս :

Փ ա ր Է Վ • 2 Յ Ո Ւ Լ Ի Ս :

Ի բնիային մէջ հրամանաւ Բառաւայի տուգային հրատարակեցաւ ծանուցման թուղթով՝ որուն մէջ մէջը կիմացը ներ ժողովրդեանը թէ Լեւեալա քաղաքը վտանգի մէջ է և կըրնայ ըլլալ որ նորէն պաշարվի, անոր համար հիւ մէկ վաճառաւ կանոն կարող չըլլայ հիւ մէկ տեսակ ապրանքի առանց գլխաւորներուն հրամանաւը քաղքէն դուրս հանել: Երկրորդ ամմէն վաճառականներուն կըհրամայէ որ ցանկը տան որչափ որ ինկիլիդի արգելած ապրանքներ կըգտնուվին քաղքին մէջ, և կըսպառնայ գրաւել ան ամմէն վաճառականներուն ապրանքները՝ որոնք կուզեն ընել աս հրամանին գէտ, կամ քաղքէն դուրս վախընելով և կամ ծածկելով:

(Օրագր. Կայսեր:)

Կըզովի Սոքարտայէն թէ մէկ Վեռթեմ պէռկցի տանապետմը Ճիօվաննի Պուշէր անունով, շատ ու խելքէ գուրս կըտրիճուիններ ընելէն ետե Պաուզձէնի պաշտերազմին մէջ, վերաւորվեցաւ սաստիկ երկու թեք, և վերջը պէտք եղաւ կըտրելու երկու վերաւորված թեքը՝ ղինքը ապրեցընելու համար՝ ծը որ անցնելէն ետե, աս ղինուորը քաղքի մէջը երբոր Կաբօլէօն կայսրը փորձ ընել կուտար ու աչքէ կանցընէր ան գունդը որուն մէջ կեցերէր աս երկու թեքը կըտրած ղինուորը, յանկարծակի տեսաւ թէ կայ այսպիսի ղինուորով, և բանը տեղեկանալէն ետե, շուտմը նոյն տեղը խելով ըստակ ընծայ տալէն ետե, աղվաւ նաե Լէճիօն Տօնուէ ըսված գունդին պատճառը նշանը, ու 500 ղեշ ալ աւելցուց իրեն եկամուտքին վր: (Կապէթ. Քրանս:)

Պաւ

Պուլով Պոռուի Ճէնէաւին նամակը՝ որ
Գրեյ Տոֆէն Գրանսէն Ճէնէաւին, երբոր
Պոռուի Բաթաորը հրապարակէր պարբերաւ
Գրանսէնի իշխանը:

Պուլով Ճէնէաւ առ Տոֆէնի գլխաւոր
որ Ճէնէաւ և կառավար Սթէթթինի:
15 Մարտի. 1813:

„Պարոն Ճէնէաւ, հիմակվան ժամանակ
կիս պարագայները որ փոխեցին իմ առջի
վերաբերումն որ ունէի քու հետդ, կըբռն
նախաճան զիս որ իմացնեմ իմին վիճակս:
Դժբաղդունը ֆրանսերէ զօրաց, և յաջող
ղութիւն Մոսկովներու գէնքին, փոխեցին
Բրուսելային քաղաքական կարգը ու կա
ռավարութիւնը. Թադաւորը ու բոլոր աղբը
միացան Մոսկովի յաղթական զինուորը հետ,
գիտես առաջին պարոն Ճէնէաւ որ Պը.
ուսկին զօրունը 120 հզորով միացած Մոս
կովի բանակին հետ, եկան կոխեցին Նիմ
ցեստանու մէջ, ու շատ տեղեր առին Եւ
պա գետին եզերքներուն վր, գիտէք նմա
նապէս թէ անկեց զատ Պուսը աղբովին
ոտք եւրէ, ու պարտաւորեալ կատաղա
բար պատերազմիւ ձեր հետը, և հիշ մի տա
րակուսիք աս պատերազմին ելեցը վրայ:

„Աս միջոցիս մէջ պարոն Ճէնէաւը ըւ
լալով դու գլխաւոր Սթէթթինի, մօտ ես
պաշարվելու. հիշոյս մի ունենար որ խա
լըսիս մեր պաշարմանէն. առաջ գիտցիր որ
Սթէթթինը իննար երկայն ժամանակ ա
նորոշ վիճակի մէջ: Աս ամէն բաները
այսպէս ըլլալով, կառավարեմք զիս պարոն
Ճէնէաւ՝ որ Սթէթթինը յանձնեա իմ
ձեռքս հանգերձ պատճառոր դաշնագրու
թիւ, և ես իմ կողմէս կըբռնեմ ան ճամ
բայները՝ որոնք ինծի կըբացնեն ճամպիւտ
հաւատարմութիւն ու նկատումը որ ունիմ ձեր
վր: Պարոն Ճէնէաւ, ինծի կերենայ թէ
կընեն մէկ հաճելի ծառայութիւն՝ շորհքով
զօրացդ ու քու աղբիդ՝ եթէ ելլաս անկեց
և ապահովցնես քու կին զօրաց գունդը,
ք թէ վտանգի մէջ ձգես մեզի գէմ դնե
լովդ՝ որուն վախճանը բաց ի օգուտմը չու
նենալէն՝ անպիտան է նաև քեզի:

„Եւսմ հրամանքիդ յայտնի պարոն Ճէ
նէաւ, թէ որ խօսքիս մտիկ չընենէս պի
տոր պաշարվիս մէկ Մոսկովիմը գունդէ՝
որնոր միայն աս բանին համար կըլլատ

րատովիկոր, և քիչ ժամանակէն կերենան
բերդին առջևը. պաշարող զօրունը չափէն
աւելի է, իսկ բերդին տկարութիւնը ծածուկ
չէ ձեռքէ: Գիտնաք որ աւելի շուտ կիշիք
ան նեղ վիճակին մէջ՝ ուր ինկաւ Տանձ
քային կառավարը, վն գի վերջի խապար
ներուն կէորէ կուզէկոր դաշնագրուն ընել
բերդը աւելու համար. աս բանին պատճա
ռը եղաւ մէկ սղակի ապստամբութիւնը
որով և բոլոր զօրունը ոչնչացաւ մեզի գէմ
դնելու: Առաջ գիտնաք պարոն Ճէնէաւ
որ հիմայ կրնաք ընել դաշնագրուն պատ
մաւոր մեզի հետ, բայց Սթէթթինը պա
շարվելէն ետեւ՝ եթէ դու եթէ քու հրամա
նայդ տակը եղած զօրք չիկրնար ընտրել
ուրիշ վիճակ բաց եթէ՝ կամ մահ, կմ գերուն
Մոսկովներուն ձեռքը՝ որով կըլլաք անկեց
ետեւ բնակիչք ներքին Սիպերիային”:

Հաստատեալ. Պուլով Ճէնէաւ:

Պապասխանը Գրանսէն Ճէնէաւին:

Առ Պուլով Ճէնէաւ, հրամայող Պուս
նի ետէի զօրաց Սթէթթինին մէջ:
Սթէթթին 16 Մարտի 1813:

„Պարոն Ճէնէաւ, ինչպէս որ դու կը
ցաւիս աս պարագայներուն ու պատահաբ
ներուն վր, նոյնպէս ես ալ կըցաւիմ թէ
ձեր թադաւորը նորէն պատերազմ բացա
մեզի գէմ:

„Ես կըկարծեի թէ այսչափ ժամանակ
վերաբերուն ունենալով հրամանքիդ հետ
ունիս իմ վրաս քիչմը համարումն, բայց
հիմայ տեսայ որ բոլորովին խաբվեմ. հրամանքիդ անուշ ըստառաւիքները ամե
նէին ինչպիսեցին զիս. կրնաք պատերազ
միւ Սթէթթինին հետ՝ որնոր յանձնըմ
է ինծի. ես ու իմ ընկերներս կըպաշտա
նենք մինչև վերջի շունչը”:

Ծառայ. քոյ ևն ևն.

Հաստատեալ. Ճէնէաւ Տոֆէն:

Թառախեցիկէն Պոռուի Ճէնէաւին Բաթ
թէ՝ որ Գրեյ Տոֆէն Ճէնէաւին, Սթէթթինի
առջևի եղած բանակէն 10 Մայիս. 1813:

„Պարոն Ճէնէաւ, երեկվան ըրած ու
րա

րոխտութիւններուս պատճառը էր Քէջըս
Թօքհաւին, Թահոնին, Սեանտաուին առ
նըվիլը, և յաղթուելը որ ըրինք Ֆրանսըզ-
ներուն վրէ Բէկաուին մտաբեր: Ասպատա-
հարքներէն էտե կըլուսամ թէ զիմանիմ
ձեզի մէկ դաշնագրուեմը՝ ձեր պատուովը
բերդէն դուրս ելլալու համար: ասոնք չեն
մեծաբանուած թէ մէյքան օրոմիւ ընէլ պարոն
Ճէնէնալ զբեզ տկար սեպելով, վասն զի
գիտեմք ուկին քաջուիդ, յաղողուիդ, ու
միջոցներդ որով պաշտպանեցիր Սթէթի
նը: բայց ասալ գիտցիր որ գիտեմ նաե
թէ ինչ մեծ վտանգի մէջ ես:

« Ինծի կերենայ թէ ոչ այնչափ հոգ ու-
նիս դու քուկին կարիճ զորացը փրկութե
վր, ինչպէս որ ես ունիմ հոգ իմ թագա-
ւորիս ու տիրոջ տեղին վր՝ ուր տեղ աս
պատերազմը կըհասցնէկոր սաստիկ վիշտ
ու տառապանք: Պարոն Ճէնէնալ, հաճե-
ցէք մտածելու աս լամին բաներս, և հա-
ւանեցէք թէ աս վայրկեանիս մէջ ձեռքէս
ինչ կուգայնէ կընեմ վն ձեր գիւրուէ, յը-
ցընելու համար իմ մասնաւոր ակնածու-
թիւս՝ որով ինծի պատիւ կըսեպեմ ըլլալու
Զ. Տ: Են Են:

Հասարակաւ. Բօնթէ Թաուէնթօնին,

Պատարկաւ Տո-Ֆրէս Ճէնէնալին առ Բօն-
թէ Թաուէնթօնին:

Պարոն Բօնթէ, մէկ Ճէնէնալմը՝ որուն
յանձնըված է մէկ տէղը պաշտպանելու
համար, կըընայ արդեօք ապահովցնել իրեն
զինուց, և քաղքին փառքը թէ որ չիպաշտ
պանէ զանիկայ մինչև վերջի շունչը: անոր
հմը գիտնայ Զ. Տ. որ հիւ մէկ կերպով չենք
կընար ընել դաշնագրուէ աս պաշարված
տեղս ձեզի տալու համար՝ մինչև որ չիհատ-
նի մեր ներսի կեբակոյ պաշարը, ու չըս
պառի մեր ամմէն հարկաւոր բաները, և
կի չիկարենայ գիմանալ ներսի զօրքը մէկ
պատերազմիմը՝ որ կուտաք դուրսէն սաս-
տիկ զօրուք, և վերջապէս մինչև ան ատե-
նը՝ որ գլխաւոր Ճէնէնալը բռնադատվի
ան պարաւորութիւնէն: որ պարտական
է մէկ խեղացի մարդմը մտածել իրեն ան-
ձին պաշտպանութեը համար:

Ինչէ աս է իմին պատասխանս պարոն
Բօնթէ, և ինծի կերենայ թէ աս ըսածնէ

բովս չեմ կորսնցուներ իմին համարումս
ու վարկումս, որով ինծի փառք կըսեպեմ
խոստովանել զիս քեզ Են Են:

Հասարակաւ. Տո-Ֆրէս գլխաւոր Ճէ-
նէնալ Սթէթիին:

Տանիայի պաշտպանութե պատմութե՝ որնոր
կեդրէ Ռասաբ գլխաւոր Ճէնէնալը անպէշին,
Քրանսըն Բանաի Դե Ճէնէնալին:

Տանիայ. 29 Յունվարի 1813:

Իմին Բրինյուէս՝ ձեր Տէրութեը գիտէ որ
Տանիայն պաշարված է Մոսկովէերէն,
անոր համար ես ալ ուշացայ համար տա-
լու հրամանքիդ Տէրութեը թշնամիին դիր-
քին, ըրած դործքերուն, ու իմ բռնած
ճամբաներուն վր՝ որով զէմ գրի թշնամի-
ներուն Տանիային պաշտպանութեը համար:
Քուռուիէնը՝ որուն ձեռքով կըերկեմ աս
թուղթս, չէր կընար բերել իրեն հետը շատ
թուղթեր, անոր համար ես ալ բռնադատ
վեցայ որ համառօտ գրեմ պատմելու պար-
մութիս, բայց քիչ ժամանակէն էտե կըգը-
րեմ տեղնիտեղը Զ. Տ: Գիտէ արդէն Զ.
Տ. որ Թարանթօն Տուրան ամուսն 13ին
յանձնեց ինծի 10եթդ դունդը, և նոյն օր
վանմէջ աս դունդը կարգի գրվեցաւ Տանի-
ային պաշտպանութեը համար: Եւ կորի՛
աս դունդիս կեցաւ Ռօսէնպէսկին մէջ
Տիրոջհաւին ճամբուն վրայ, իսկ ձախ
կողմալ կեցաւ Քլէմէնտիւր: Հետեւեալ
գիշերը Պաշէօլիէօ Ճէնէնալը յանկարծա-
կի վաղեց թշնամիներուն վր Սալահաուին
մէջ. ոպանեց անոնցմէ 50 հոգի ու 40 ալ
վերաւորեց. 28 զինուոր, 2 ֆֆիլիալ, 60
ձի գերի բռնեց. մեղմէ վերաւորվեցաւ մէկ
հոգի առանց մարդմը մեռնելու:

14ին թշնամին աստիկ կրակ ընելով
զարնըվեցաւ Պաշէօլիէօ Ճէնէնալին դուն-
դին հետ Ռօսէնպէսկին մէջ. աս Ճէնէնալը
աստիկ փնա հասցընէլէն էտե թշնամին-
րուն, էտ քաղվեցաւ դէպ ի Լանկրունաու.
աս դործքիս մէջ երեցաւ Վէսդֆալայի
ներուն դունդին քաջութեը: Ճէնէնալին
էս հրամայեցի որ ետ քաղվի՝ ուղ զի դուն-
դը աստիս անդին շատ չեցրուի:

15ին Պատձիվիլ Ճէնէնալին դունդին
հրամայեցի որ մանան Տանիայ: Երթեալ

օրը մէկ գունդմը Մոսկովի հետեւակներու ձիաւորներու թօփձիներու առաջ եկան մինչև Պծոնաք. ասոնց հետ սաստիկ զարնովեցաւ Վոլթ Ճէնէալը ու ետ քէց. ցուրտը երթալով երթալով խիստ կըսաստ կանար՝ շատ փառաւորով զօրքերուն առողջութեւն, անոր համար ես ալ որոշեցի որ երթալով երթալով մտենամ Տանձքայի. Պաշտօնիս Ճէնէալին գունդնալ մտուցի Տանձքա: 16ին, 17ին պատահեցաւ մէկ քանի նախամարտութիւններ խաղախներուն ու Ֆրանսըզի զօրքին մէջ, որով իմացան թշնամիները թէ մէկ շահմը չեն կրնար ու նենալ պատերազմելով Ֆրանսըզի զօրացը հետ:

18ին խիստ սաստկացաւ ցուրտը, անոր համար ես ալ որոշեցի որ բոլոր զօրքը Տանձքա խօթեմ: Աս օրվանս մէջ լսեցի թէ 30 էրդ գունդին 2 պաղգալիծօնը՝ որ կուղէր դալ Տանձքա ամուս 20ին, արգելքներն Սթանտառ. շուտը խրկեցի ասոնց լաւալ մէկ գունդմը քանիմը թօփերով, նաև հրաժայեցի Վոլթ Ճէնէալին՝ որ երթայ հէտ 'ի Նեուլթաազ. թէպէտ և աս բաներս շուտը 'ի գործ գրկեցաւ, բայց իմ սիրտս հանգիստ չէր չորս Նաբօլթանցիներուն պղտիկ խումբերուն վր՝ որոնք դացերէին Սթէթթէր՝ բերելու համար պատերազմի մէջ բանոված գերիները, և ոմ զի ասպ հովըլայ իրենց դառնալը հոս, ինծի հարկաւոր երեցաւ որ խրկեմ ասոնց ետեւէն մէկ ուրիշ խումբմը՝ քանիմը օրանցնէին ետեւ:

Մոսկովները կըկարծէին թէ Տանձքայի չորս կողմի ճուրբերուն ստալը իրենց կը դիւրացնէ Տանձքային առնելը պատերազմով. անոր համար սկսան պտտրաստովիլ. շատ սանդուխներ շինեցին՝ մեր պատնէշներուն վրայ ցատկելու համար. բայց գիտնայ Չ. Տ. որ աս պտտրաստունները հիշ մէկ վախմը չիճըգեցին. իմ սրտիս մէջ:

25ին գեղացիին մէկը մէկ թուղթմը բերաւ Տանձքայի իշխաններուն Բլաթօլ Ճէնէալին. ասոր հետ կար մէկ ուրիշ թուղթմը՝ մընալ յորդորանայ ու սպառնալեաց. աս

թուղթը ուրիշ բան չկատաճուեց մեր հպարտակներուն մէջ՝ բայց եթէ առիթ եղաւ ծիծաղի Բլաթօլ Ճէնէալին վր՝ Վերջի եկած խապարներուն կէօրէ թշնամիին զարուծելը վր՝ այնչափ տկար է որ ամենեւին չիկրնար համարձակիլ զարնըլիլ մեզի հետ ինչո՞ր որ կերեւայնէ Վինթձէնթէին Ճէնէալին գունդնէ միայն որ պաշարերէ Տանձքան: Չ. Տ. կըճանչնայ ասոնց գունդին զօրութիւնը. թշնամիին առաջապահ գունդը խիստ մօտ է իմ առաջապահ գունդին, դրեթէ ամէն օր կըզարնըլիմ անոնց հետ:

Այսօր դուրս հանեցի 4 պաղգալիծն մէկ քանի ձիաւորներով՝ որոնց գլխաւորը երկրանցիէ Ճէնէալը. Մոսկովները ետքաշուեցան. քիչը ասեն իրենց տեղերէն, բայց շուտը նորէն դարձան իրենց առջի տեղը. աս գործողութիւն մէջ բռնըլեցաւ մէկ քանի խաղախ ու մէկ քանի ալ ուրիշ զինուոր: Մեր զօրքը խիստ շատ սիրտ ու կըտրի ճուրթի կըցըցնէկոր աս պղտիկ պատերազմներուն մէջ. վերջապէս չեմ կրնար ինչո՞րս պէտքէն գովել աս զօրաց գունդին կըտրիճուելը ու սիրտը, որոնք որոշված են Տանձքային պաշտպանութեւնը համար: Մեր ներսի ամրոցները աղէկ վիճակի մէջ են, և օրէ օր կըկատարեւադործվիկոր զինուորական ճարտարապետներէն. քիչ օրէն ամէն գործ ու շինուածք կըլըմըննայ իրենց ամէն թախմով. զօրքերը աղէկ տեղաւորված են, ամէն օր կըվճարվի իրենց վարձքը, ցուրտ տահա չի դադրեցաւ:

Ծառայ քոյ և՛ և՛.

Հասարակաւ. Ճէնէալ Ռաաբ՝ գլխաւոր հրամայող Տանձքայի:

(Մ'օնթոն:)

Փարիզու Մ'օնթոնին մէջ իայ ուրիշ երկայն Բուղմեր Ռաաբ Ճէնէալին՝ որ գրերէ մեծ բառաւի գլխաւորին. մեր համաօրէնով քանոնք իշխէնէ հեպետալ դիպալներուն մէջ:

Աս գործքս՝ որ է պատմութիւն հիմակվան առեւիտ, տասնհինիս օրը մէյմը կըտըպվի,
ԻՎԵՆԻՏԻԻ ԻՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ԱՍԶԱՐՈՒ: